24/10/2022

Παυλόπουλος: Πνευματική «σπονδή» στην Αλησμόνητη Σμύρνη

/ Επικαιρότητα

Ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Προκόπιος Παυλόπουλος μίλησε τη Δευτέρα 24 Οκτωβρίου 2022 στην εκδήλωση του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου που είχε ως τίτλο «Σμύρνη μου Αλησμόνητη Πατρίδα», με θέμα "Πνευματική «σπονδή» στην Αλησμόνητη Σμύρνη" και τόνισε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Θα ήταν μάταιη η προσπάθεια να κλείσω μέσα σε λίγες -και, μοιραίως, φτωχές– λέξεις και, συνακόλουθα, στα λίγα λεπτά που μου αναλογούν τα γεγονότα και τις μνήμες από την ανείπωτη τραγωδία της Γενοκτονίας του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας, επέκεινα δε από την Καταστροφή της Σμύρνης. Της Σμύρνης, που μαζί με την πάλαι ποτέ «*Βασιλεύουσα*», την Κωνσταντινούπολη, ήταν το λαμπερό «*πετράδι* », πνευματικό και οικονομικό, των ακτών της Μικράς Ασίας, λίκνου και κοιτίδας του Αρχαίου Ελληνικού Πνεύματος και, κατά τούτο, του Αρχαίου Ελληνικού

Πολιτισμού, όπως θα εκθέσω στην συνέχεια. Αποφεύγοντας, λοιπόν, ένα τέτοιο μάταιο εγχείρημα θα μείνω μόνο σε λίγες σκέψεις, οι οποίες βοηθούν, καθώς πιστεύω, στο να συνειδητοποιήσουμε τι πρέπει να κρατήσουμε στον νου μας από τα «*δίσεκτα*» και «*δυστοπικά*» εκείνα χρόνια για να διδασκόμαστε «*ες αεί* » και, έτσι, να μεταλαμπαδεύουμε στις γενιές που έρχονται τις «*μαύρες*» αυτές μνήμες. Όχι βεβαίως για να εκδικηθούμε κάποτε –τούτο το αίσθημα είναι άγνωστο σ' εμάς, τους Έλληνες– αλλά για να κάνουμε πράξη το «*ποτέ ξανά*». Πολλώ μάλλον όταν ένα «*ξανά*» θα ήταν, νομοτελειακώς, ακόμη πιο καταστροφικό, ακόμη πιο τραγικό.

Ι. «*Μνήμες*» του Γιώργου Σεφέρη

Παίρνω για «*οδηγό*» τον «*Βουρλιώτη*» -τα Βουρλά ήταν στα χρόνια εκείνα ονομαστό προάστιο της ακμάζουσας **Σμύρνης**– μεγάλο ποιητή μας ύστερα Γιώργο Σεφέρη. Ο οποίος μπορεί να μην έζησε για πολύ στον γενέθλιο τόπο του, μπορεί να γύρισε μετέπειτα εκεί για ελάχιστο χρονικό διάστημα, πλην όμως η ποίησή του μας έχει αφήσει «*ανάγλυφα*» τα σημάδια του πώς «*καβαλούσε*» στα κατάβαθα της ψυχής του, και ως το τέλος της ζωής του, τον «*πόνο*» και, κυρίως, τον «*νόστο*».

Α. Ας μου επιτραπεί, όχι χωρίς κάποια αυθαιρεσία, να πάρω σαν «*μπούσουλα* » στίχους από δύο, και μόνο, ποιήματά του.

1. Το πρώτο, η εμβληματική «***Κίχλη***», και ειδικότερα «***Το σπίτι κοντά στη θάλασσα***»:

α) «*Τα σπίτια που είχα μου τα πήραν. Έτυχε*

νά'ναι τα χρόνια δίσεχτα πόλεμοι χαλασμοί ξενιτεμοί

.....

δεν ξέρω πολλά πράγματα από σπίτια

ξέρω πως έχουν τη φυλή τους, τίποτε άλλο.»

β) «*Καινούργια στην αρχή, σαν τα μωρά*

που παίζουν στα περβόλια με τα κρόσσια του ήλιου,

κεντούν παραθυρόφυλλα χρωματιστά και πόρτες

γυαλιστερές πάνω στη μέρα –

όταν τελειώσει ο αρχιτέκτονας αλλάζουν,

ζαρώνουν ή χαμογελούν ή ακόμη πεισματώνουν

μ' εκείνους που έμειναν μ' εκείνους που έφυγαν

μ' άλλους που θα γυρίζανε αν μπορούσαν

ή που χάθηκαν, τώρα που έγινε

ο κόσμος ένα απέραντο ξενοδοχείο.»

2. Και το δεύτερο, «***Ο γυρισμός του ξενιτεμένου***», απ' όπου «*δανείζομαι*» τις εξής τρεις στροφές*:*

« – Παλιέ μου φίλε τι γυρεύεις;

χρόνια ξενιτεμένος ήρθες

με εικόνες που έχεις αναθρέψει

κάτω από ξένους ουρανούς

μακριά απ' τον τόπο το δικό σου.

– Γυρεύω τον παλιό μου κήπο·

τα δέντρα μού έρχουνται ως τη μέση

κι οι λόφοι μοιάζουν με πεζούλια

κι όμως σαν ήμουνα παιδί

έπαιζα πάνω στο χορτάρι

κάτω από τους μεγάλους ίσκιους

κι έτρεχα πάνω σε πλαγιές

ώρα πολλή λαχανιασμένος.

.....

– Παλιέ μου φίλε συλλογίσου

σιγά-σιγά θα συνηθίσεις

η νοσταλγία σού έχει πλάσει

μια χώρα ανύπαρχτη με νόμους

έξω απ' τη γης κι απ' τους ανθρώπους.»

Β. Καθώς είπα και πριν, αυτοί οι στίχοι του Γιώργου Σεφέρη, που αφορούν και την γενέθλια γη του, τα Βουρλά της **Σμύρνης** – όπως εύκολα μπορεί να διακρίνει κανείς μέσα στον τόσο πυκνό αλληγορικό του λόγο- «*αναδίδουν*», μεταξύ άλλων:

1. Πριν απ' όλα τον πόνο που προκαλεί η φρίκη της Γενοκτονίας και της Καταστροφής σ' ανθρώπους και σπίτια. Τα σπίτια που μεγάλωσαν οι άνθρωποι, οι οποίοι ξεριζώθηκαν και δεν υπάρχουν πια, αθώα θύματα του «*χαλασμού*» και του «*ξενιτεμού*». Τα σπίτια που όταν χτίσθηκαν ήταν σαν «*μωρά*», τα οποία «*παίζουν στα περβόλια με τα κρόσσια του ήλιου*». Και τα σπίτια που φτάνουν να «*πεισματώνουν, μ' εκείνους που έμειναν, μ' εκείνους που έφυγαν*».
2. Και, μαζί, τον «*νόστο*», ως «*νόστιμον ήμαρ*» για τις χαμένες, όχι όμως και λησμονημένες – αυτό δεν πρέπει να συμβεί ποτέ – Πατρίδες. Είναι δε αυτή η νοσταλγία, η οποία «*σπρώχνει*» τα σπίτια της «*Κίχλης*» να «*πεισματώνουν*» καμιά φορά «*μ' άλλους που θα γυρίζανε αν μπορούσαν*». Η νοσταλγία, η οποία δίνει την δική της απάντηση στο ερώτημα των στίχων από μια στροφή του «*γυρισμού του ξενιτεμένου*»:

   – *«Παλιέ μου φίλε τι γυρεύεις;*

   χρόνια ξενιτεμένος ήρθες

   με εικόνες που έχεις αναθρέψει

   κάτω από ξένους ουρανούς

   μακριά απ' τον τόπο το δικό σου.»

Γ. *Ο* «*πόνος*» και ο «*νόστος*» της «***Κίχλης***» και του «***γυρισμού του ξενιτεμένου***» κάνουν, έτσι πιστεύω, την Σμύρνη να μοιάζει με την «***Στέρνα***» του Γιώργου Σεφέρη, όπως το ποίημά του αυτό τελειώνει με την στροφή:

«Μα η νύχτα δεν πιστεύει στην αυγή

κι η αγάπη ζει το θάνατο να υφαίνει

έτσι, σαν την ελεύθερη ψυχή,

μια στέρνα που διδάσκει τη σιγή

μέσα στην πολιτεία τη φλογισμένη.»

ΙΙ. Διδάγματα

Οι μνήμες από την Μικρασιατική Καταστροφή και την Καταστροφή της **Σμύρνης** αποτελούν, ταυτοχρόνως, και «*πολυπρισματικά*» διδάγματα, κατά τα προαναφερόμενα. Διδάγματα χρέους και προσανατολισμού ζωής για όλον τον Ελληνισμό, και δη στο διηνεκές.

Α. Και το πρώτο δίδαγμα, που εντάσσεται και στο πλαίσιο των Εθνικών μας Θεμάτων και των Εθνικών μας Δικαίων, έγκειται στο ότι στην Μικρά Ασία διαπράχθηκε τότε ένα φρικαλέο έγκλημα, πραγματικό «*στίγμα*» για την Ιστορία και τον Πολιτισμό μας, το οποίο είχε όλα τα χαρακτηριστικά της Γενοκτονίας, με ανελέητους θύτες τις βάρβαρες τουρκικές ορδές. Ουδείς, στο πλαίσιο του Ελληνισμού, δικαιούται ν' αγνοεί ή και ν' αμφισβητεί αυτή την ιστορική αλήθεια, την οποία, πέραν των αμάχητων τεκμηρίων, «*επισφράγισε*» η Βουλή των Ελλήνων, με τον ν. 2645/1998. Τον νόμο, με τις διατάξεις του οποίου αναγνωρίσθηκε επισήμως, τουλάχιστον ως προς το Ελληνικό Κράτος, η Γενοκτονία του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας και καθιερώθηκε ως Ημέρα Μνήμης της η 14η Σεπτεμβρίου εκάστου έτους.

Β. Το ως άνω πρώτο δίδαγμα συμπληρώνεται και προεκτείνεται από ένα δεύτερο, το οποίο αφορά την οφειλή του Ελληνισμού, εν γένει, στους Πρόσφυγες που γλύτωσαν από την βαρβαρότητα της Γενοκτονίας και εγκαταστάθηκαν, υπό συνθήκες που ακόμη προκαλούν δέος, στην Μητέρα Πατρίδα. Μια οφειλή, η οποία πρέπει να τιμά, αδιαλείπτως, την ανεκτίμητη προσφορά της δύναμης της ψυχής τους και της δημιουργίας του στην πορεία του Ελληνικού Κράτους, από το 1922 ως σήμερα αλλά και στο μέλλον.

1. Αν θέλουμε να είμαστε δίκαιοι με την Ιστορία μας πρέπει να θυμόμαστε και ν' αναλογιζόμαστε ότι και πριν από αιώνες, μεταξύ 6ου και 5ου αιώνα π.Χ., οι Έλληνες της Μικράς Ασίας «*σημάδεψαν*», βαθειά και ευεργετικά, την πνευματική – και όχι μόνο – πορεία της Ελλάδας. Γιατί τότε, μερικοί από τους κυριότερους εκπροσώπους των Προσωκρατικών «*πέρασαν*» το Αιγαίο και ήρθαν κυρίως στην Αθήνα, θέτοντας τις βάσεις για την «*άνθηση* » του Ελληνικού Πνεύματος. Του Ελεύθερου Ελληνικού Πνεύματος, το οποίο

μέσ’ από την αμφισβήτηση κάθε κατεστημένης πληροφορίας και γνώσης, άρα και κάθε «*δόγματος*», άρχισε ν’ αναζητά την αλήθεια για τον κόσμο που μας περιβάλλει και να θέτει τις βάσεις για την μετάβαση από την πληροφορία στην Γνώση και από την Γνώση σε Σοφία, δηλαδή σ’ Επιστήμη. Και μάλιστα σ’ Επιστήμη που, υπό τα δεδομένα της σύγχρονης ορολογίας, αφορά τόσο τις Θετικές όσο και τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες. Και ακόμη τούτο: Ήταν εκείνη η «*δοξαστική*» διαδρομή του Ελληνικού Πνεύματος, η οποία επηρέασε καθοριστικώς την όλη εξέλιξη του Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού ώστε ν’ αποτελεί σήμερα, δίχως την παραμικρή αμφισβήτηση, τον πρώτο και κύριο «*πυλώνα*» του κοινού μας Ευρωπαϊκού Πολιτισμού αλλά και, γενικότερα, του Δυτικού Πολιτισμού, όπως αυτός «*φυτρώνει*» από την, αναντικατάστατη για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου, θεσμική και πολιτική «*ρίζα* » της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας.

2. Γυρίζοντας στην εποχή μας, επαναλαμβάνω την μεγάλη ιστορική αλήθεια ότι οι Πρόσφυγες από την Μικρά Ασία, οι οποίοι γλύτωσαν από την «*φωτιά και το μαχαίρι*» της Γενοκτονίας:

α) Πρώτον, έχοντας ως εφόδιο το λαμπρό δημιουργικό παρελθόν τους στο οικονομικό πεδίο συνέβαλαν ουσιαστικώς και ποικιλοτρόπως στην οικονομική πρόοδο της Ελλάδας. Και μάλιστα σε μια περίοδο, όπου η οικονομική κατάσταση του Τόπου μας βρισκόταν σ’ επικίνδυνη στασιμότητα, η οποία άγγιζε ή και ξεπερνούσε τα όρια του μαρασμού. Ακόμη και σήμερα τον χώρο του «*επιχειρείν* » στην Πατρίδα μας κοσμούν τα ονόματα πολλών απογόνων των Προσφύγων κατά την Μικρασιατική Καταστροφή.

β) Και, **δεύτερον**, έδωσαν – ακριβώς όπως οι Πρόγονοί μας τον 6ο και 5ο αιώνα π.Χ., καθώς προείπα – «*ζωογόνο*» ώθηση στην Πνευματική ζωή της Ελλάδας, τόσο σ’ επιστημονικό επίπεδο όσο και, κατ’ εξοχήν, στον χώρο της λογοτεχνίας. Αρκούμαι εδώ ν’ αναφέρω, αλφαβητικώς, την κορυφαία λογοτεχνική συνεισφορά ορισμένων από τους πνευματικούς αυτούς «*ταγούς*», των οποίων το έργο γονιμοποιεί πάντα την λογοτεχνική μας παράδοση: Τάσος Αθανασιάδης, Ηλίας Βενέζης, Στρατής Δούκας, Γιώργος Θεοτοκάς, Μαρία Ιορδανίδου, Φώτης Κόντογλου, Γιώργος Σαραντάρης, Γιώργος Σεφέρης, Διδώ Σωτηρίου. Και τόσοι άλλοι…

Εν είδει επιλόγου, και επαναφέροντας στην μνήμη μας το τι στοίχισε εν συνεχεία ως προς την τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής και της Καταστροφής της **Σμύρνης** ο Εθνικός Διχασμός που προηγήθηκε, οφείλω να επισημάνω και τ’ ακόλουθα: Όλοι οι Έλληνες, εντός και εκτός συνόρων, έχουμε χρέος να υπερασπιζόμαστε τα Εθνικά μας Θέματα και τα Εθνικά μας Δίκαια -επομένως την Πατρίδα μας- υπό όρους αρραγούς ενότητας και πλήρους επίγνωσης της Ιστορίας μας και του Πολιτισμού μας και με αποκλειστικό γνώμονα το Διεθνές Δίκαιο και το

Ευρωπαϊκό Δίκαιο, στο σύνολό τους. Επιπλέον, έχουμε χρέος ν' αγωνισθούμε, με συνέπεια και αποφασιστικότητα, ώστε να τερματισθεί το ταχύτερο δυνατό η βάρβαρη τουρκική κατοχή στην Μαρτυρική Κύπρο και να λυθεί το Κυπριακό Ζήτημα, όπως επιβάλλει η υπόσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως πλήρους Κράτους-Μέλους της Διεθνούς Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.»